

Janusz Żmija, Monika Szafrąńska

Akademia Rolnicza w Krakowie

KREDYTOWANIE OBSZARÓW WIEJSKICH NA PRZYKŁADZIE REGIONU ZAMOJSKIEGO

1. Wstęp

Kredyt ze względu na swoją formę jest dość istotnym elementem wspierania polskiego rolnictwa i jego otoczenia. Rola kredytu w ostatnich latach wzrosła niewspółmiernie w porównaniu do okresu przed transformacją polskiej gospodarki. Jest to związane z rozwojem przedsiębiorczości prywatnej i wpływem obcego kapitału.

Biorąc pod uwagę obecną sytuację rolnictwa w Polsce, można stwierdzić, że wiele gospodarstw nie jest w stanie z własnych źródeł finansowych zmodernizować swoich warsztatów produkcyjnych. Koniecznością jest więc korzystanie z zewnętrznych źródeł finansowania, wśród których do najpopularniejszych należą kredyty bankowe.

Najogólniej można przyjąć, że kredyt to przekazanie kapitału pieniężnego przez kredytodawcę (wierzyciela) kredytobiorcy (dłużnikowi) na ustalonych warunkach.

Najważniejsze funkcje kredytów to: funkcja stymulacyjna, dochodowa, rozdzielcza, alokacyjna i kontrolna. W polskim systemie bankowym stosuje się różne podziały kredytów, w zależności od przyjętego kryterium. W rolnictwie wyróżniamy m.in. takie rodzaje kredytów, jak obrotowe, inwestycyjne, konsumpcyjne czy inne (np. hipoteczne, lombardowe, socjalne). Jeśli są one instrumentem polityki rolnej państwa, mogą mieć charakter preferencyjny, tzn. dotyczą wspieranych przez państwo kierunków produkcji lub działalności gospodarczej. Kredyty te charakteryzują się m.in. niższą od powszechnie stosowanej stopą procentową, dłuższym okresem spłaty, dłuższą karencją i możliwością umorzeń [Daniłowska 1999].

Wykorzystanie kredytów preferencyjnych powinno gwarantować realny wzrost dochodu rolniczego, wpływać na wzrost efektywności nakładów w gospodarstwie po dokonaniu inwestycji w stosunku do efektywności nakładów przed inwestycją.

Oprócz przedsięwzięć inwestycyjnych dotyczących bezpośrednio rolnictwa kredyty subsydiowane są przeznaczone głównie na inwestycje w przetwórstwie rolno-spożywczym, w usługach dla rolnictwa oraz inwestycje wspierające ochronę środowiska, rozwój przedsiębiorczości i lokalną infrastrukturę. Działania te mają na celu poprawę rynku pracy oraz wielofunkcyjny i zrównoważony rozwój obszarów wiejskich. Sprzyja to procesom tworzenia silnych ekonomicznie jednostek gospodarczych, zdolnych do skutecznego konkurowania na rynku. Aby to osiągnąć, konieczne są również instytucje wspierające ten proces. Do najważniejszych instytucji, które zajmują się transformacją i modernizacją rolnictwa oraz jego otoczenia, zaliczamy: Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Agencję Rynku Rolnego, Agencję Nieruchomości Rolnych oraz pozarządowe organizacje wspierające rozwój obszarów wiejskich.

Celem niniejszej pracy jest analiza i ocena popytu na kredyty subsydiowane w regionie zamojskim w latach 2000-2003. Źródłem danych były informacje pochodzące z Lubelskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego Oddział w Sitnie, z Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa oraz z Wojewódzkiego Urzędu Statystycznego w Lublinie.

2. Charakterystyka regionu zamojskiego

Jako region zamojski przyjęto cztery powiaty wchodzące w skład byłego województwa zamojskiego: zamojski, hrubieszowski, tomaszowski i biłgorajski. Region ten zajmuje powierzchnię 6372,2 km², tj. 25% powierzchni obecnego województwa lubelskiego. Zamieszkiwany jest przez 453 tys. mieszkańców, co stanowi 20,3% ludności Lubelszczyzny [Rocznik Statystyczny... 2005]. Region ten zaliczany jest do najślabiej zaludnionych terenów w kraju, ujemny zaś wskaźnik przyrostu naturalnego jeszcze bardziej pogarsza tę sytuację. Gęstość zatrudnienia wynosi 71 osób na 1 km² i znacznie odbiega od średniej krajowej. Niepokojącym zjawiskiem występującym na omawianym obszarze jest znaczny odpływ młodzieży do innych regionów kraju oraz dysproporcja pomiędzy miastem a wsią pod względem zatrudnienia, struktury wiekowej i poziomu wykształcenia [Żmija 2000]. Analizując zatrudnienie, można stwierdzić, że najwięcej osób pracuje w rolnictwie (53%), co trzecia osoba z regionu zamojskiego w przemyśle i budownictwie, natomiast 15% znajduje zatrudnienie w sektorze usług [Rocznik Statystyczny... 2005]. Zamojszczyzna jest więc regionem o charakterze rolniczym. Analiza dochodów przypadających na 1 osobę w gospodarstwie domowym wskazuje, że struktura ta jest następująca: z pracy najemnej uzyskuje dochody 40% osób, ze świadczeń i ubezpieczeń społecznych 30%, z pracy w rolnictwie 10,6%, z pracy na własny rachunek niemal 7%, a z innych dochodów 12,6% mieszkańców [Rocznik Statystyczny... 2005].

Region zamojski posiada bardzo korzystne warunki naturalne do produkcji rolniczej. Na uwagę zasługują gleby regionu. W części wyżynnej dominują gleby za-

liczone do klas II i III. Są to gleby brunatne wytworzone na podłożu lessowym. W pasie południowo-wschodnim, zwłaszcza w regionie Hrubieszowa i Tomaszowa Lubelskiego, znajduje się wiele czarnoziemów, które są uważane za najlepsze gleby w skali całego kraju (klasa I, II i IIIa). Natomiast w części południowo-zachodniej występują gleby słabsze. Są to głównie gleby bielcowe zaliczane do V i VI klasy. Największy udział w strukturze użytkowania ziemi zajmują użytki rolne (121 669 ha) oraz lasy i grunty leśne (41 308 ha). Region zamojski charakteryzuje się najkorzystniejszymi w województwie lubelskim warunkami przyrodniczymi dla produkcji roślinnej i zwierzęcej. W strukturze zasiewów prawie 75,0% zajmują zboża, rośliny przemysłowe niemal 12,0%; ziemniaki 5,7%; rośliny pastewne 4,2% oraz strączkowe jadalne 2,3%.

Analizując produkcję zwierzęcą, można stwierdzić, że dominuje tu produkcja trzody chlewnej (80,4 tys. szt.) i bydła (38,1 tys. szt.) [Rocznik Statystyczny... 2005]. W ostatnich latach w regionie zamojskim nastąpił znaczny spadek pogłowia bydła, trzody chlewnej i owiec. Jest to skutek niskiej opłacalności i małej skali produkcji.

W regionie występuje niska dochodowość w rolnictwie, która wynika z dużego rozdrobnienia gospodarstw rolnych, niskiej produktywności czynników wytwórczych, nadmiernego zatrudnienia w rolnictwie oraz braku środków finansowych. Dlatego też jest niezmiernie ważne, aby podmioty korzystały z kredytów subsydiowanych, które są jednym ze sposobów likwidacji barier wzrostu i rozwoju rolnictwa oraz obszarów wiejskich w danym regionie.

3. Wyniki badań

Przeprowadzone badania wykazały, że w latach 2000-2003 z podstawowego kredytu inwestycyjnego skorzystało 796 podmiotów gospodarczych na łączną kwotę 50 597,62 tys. zł (tab. 1). Dokonując analizy struktury udzielanych kredytów na inwestycje podstawowe (tab. 2), można zauważyć, że liczba zaciągniętych kredytów w latach 2000-2003 systematycznie wzrastała, natomiast w ostatnim roku analizy, liczba udzielanych przez banki kredytów zmalała o ponad 12% w stosunku do 2002 roku.

Analizując wartość kredytu, można stwierdzić, że najwięcej środków finansowych zainwestowano w 2002 r. (20 666,70 tys. zł), natomiast najmniej w 2001 roku (5596,30 tys. zł).

Jedną z preferencyjnych linii kredytowych dla rolników są kredyty na zakup gruntów ornych. W latach 2000-2003 z tego subsydiowanego kredytu skorzystało 1345 kredytobiorców na łączną kwotę 28 841,44 tys. zł (tab. 2). Jak wynika z tab. 2, liczba udzielonych kredytów na zakup gruntów systematycznie wzrastała aż do 2002 r., z kolei w ostatnim roku analizy liczba pobranych kredytów osiągnęła poziom z 2001 roku. Pomimo iż w 2003 r. podmioty pobrały najmniej kredytów na zakup gruntów, to kredyty te były kwotowo najwyższe w całym analizowanym okresie.

Tabela 1. Ogólna liczba udzielonych kredytów w regionie zamojskim w latach 2000-2003

Rodzaj kredytu	Liczba podpisanych umów kredytowych	Wartość zaciągniętych kredytów (w tys. zł)	Wartość inwestycji (w tys. zł)
Kredyty na inwestycje podstawowe	796	50 597,62	253 785,50
Kredyty na zakup gruntów rolnych	1 345	28 841,44	46 746,60
Kredyty dla młodych rolników	1 298	100 588,07	129 430,10
Kredyty na tworzenie nowych miejsc pracy	26	3 250,00	5 152,51
Kredyty na realizację przedsięwzięć inwestycyjnych objętych programami branżowymi	136	32 134,38	46 552,50
Kredyty na wznowienie lub przywrócenie produkcji w gospodarstwach rolnych dotkniętych klęską żywiołową	280	2 623,80	2 945,50
Ogólna liczba kredytów udzielonych przez banki współpracujące z ARiMR	3 881	218 035,31	484 612,71

Źródło: dane z ODR w Sitnie.

Tabela 2. Liczba i wartość udzielonych kredytów w regionie zamojskim w latach 2000-2003

Rodzaj kredytu	2000		2001		2002		2003	
	a	b	a	b	a	b	a	b
Kredyty na inwestycje podstawowe	158	10 446,70	150	5 596,30	260	20 666,70	228	13 887,92
Kredyty na zakup gruntów ornych	271	4 638,70	339	6 816,80	397	7 121,70	338	10 264,24
Kredyty dla młodych rolników	241	19 516,30	279	17 100,50	337	29 102,80	441	34 868,47
Kredyty na tworzenie nowych miejsc pracy	8	600,00	8	650,00	7	1 700,00	3	300,00
Kredyty na realizację przedsięwzięć objętych programem branżowym	68	6 103,60	25	10 681,30	19	6 588,10	24	8 761,38
Kredyty na wznowienie lub przywrócenie produkcji w gospodarstwach rolnych dotkniętych klęską żywiołową	261	2 286,00	9	239,50	10	98,30	-	-
Ogólna liczba i wartość kredytów	1 007	43 591,30	810	41 084,40	1 030	65 277,60	1 034	68 082,01

a – liczba wniosków; b – wartość udzielonych kredytów w tys. zł

Źródło: dane z ODR w Sitnie.

Może to świadczyć o tym, że rolnicy uzyskiwali z gospodarstw zbyt małe dochody, które nie są w stanie pokryć potrzeb związanych z zakupem ziemi. Z kredytów tych korzystali głównie rolnicy, dla których podstawowym źródłem utrzymania było gospodarstwo rolne, a kredyty były przeznaczane w większości na zakup gruntów położonych w sąsiedztwie. Dzięki tej linii kredytowej rolnicy powiększyli powierzchnię swoich gospodarstw oraz skalę produkcji, co bezpośrednio wpłynęło na uzyskanie wyższych dochodów.

Ponad 45,0% wszystkich udzielonych kredytów preferencyjnych to środki z linii subsydiowanej „Młody Rolnik”. Z omawianej linii kredytowej skorzystało w analizowanym okresie 1298 kredytobiorców na kwotę 100 588,07 tys. zł (tab. 1). Analizując strukturę wartości pobranych kredytów, można stwierdzić, że nastąpił ich systematyczny wzrost. W roku 2003 udzielono ponad 82% więcej kredytów niż w pierwszym roku analizy. Rolnicy korzystający z tego kredytu przeznaczali go głównie na modernizację i restrukturyzację istniejących gospodarstw. Środki finansowe przeznaczane były przede wszystkim na wprowadzenie nowych technologii upraw i hodowli oraz na zakup nowych maszyn i urządzeń przeznaczonych do produkcji rolniczej.

W celu ograniczenia wysokiego poziomu bezrobocia na obszarach wiejskich w 1996 r. uruchomiono linię kredytową przeznaczoną na inwestycje związane z utworzeniem nowych stałych miejsc pracy w różnych rodzajach działalności pozarolniczej, handlu oraz usługach dla rolnictwa. W latach 2000-2003 w regionie zamojskim zawarto 26 takich umów kredytowych o wartości 350 tys. zł (tab. 1). Analizując liczbę pobranych kredytów, można zauważyć, że z roku na rok maleje. W roku 2003 udzielono trzykrotnie mniej kredytów niż w pierwszym roku analizy. Średnia wartość jednego kredytu wynosiła 125 tys. zł, co oznacza, że w wyniku realizacji jednego przedsięwzięcia powinno powstać 5 nowych miejsc pracy. W analizowanym czasie powstało więc około 130 nowych miejsc pracy.

Omawiając kredyty branżowe, należy podkreślić, że w regionie zamojskim kredytobiorcy korzystali najczęściej z takich programów, jak: program restrukturyzacji i modernizacji mleczarstwa, program rozwoju hodowli i chowu bydła mięsnego, program rozwoju przechowalnictwa zbóż i nasion innych roślin w gospodarstwach rolnych, program dotyczący wspierania restrukturyzacji cukrownictwa i produkcji buraka cukrowego, program wspólnego użytkowania maszyn i urządzeń rolniczych oraz usług rolniczych.

W latach 2000-2003 w ramach wyżej wymienionych programów branżowych banki udzieliły 136 kredytów na łączną kwotę 32 134,38 tys. zł (tab. 1). Jak wynika z tab. 2, liczba udzielonych kredytów branżowych charakteryzowała się dużą zmiennością. Liczba omawianych kredytów malała do 2002 r., natomiast w kolejnym okresie zauważono wzrost w stosunku do roku poprzedniego o 26%. Inaczej przedstawia się struktura wartości udzielanych kredytów. Pomimo że w 2000 r. banki zawarły najwięcej umów kredytowych, to średnia kwota kredytu była w tym

roku najniższa i wynosiła 89,8 tys. zł. W kolejnym roku wzrosła prawie czterokrotnie i wynosiła 427,3 tys. zł, w 2002 r. – 346,70 tys. zł, a w 2003 r. – 365,1 tys. zł. Kredytobiorcy uzyskujący środki finansowe z tej linii kredytowej przeznaczali je przede wszystkim na wprowadzenie nowych technologii produkcji, poprawę efektywności gospodarowania oraz poprawę konkurencyjności na rynku krajowym i zagranicznym. W omawianym okresie największym zainteresowaniem cieszyły się kredyty na realizację programu restrukturyzacji i modernizacji mleczarstwa i produkcji mleka.

Podmioty gospodarujące na terenie regionu zamojskiego korzystały również z kredytu preferencyjnego na wznowienie lub przywrócenie produkcji w gospodarstwach rolnych dotkniętych klęską żywiołową. Ta linia kredytowa została uruchomiona w 1996 r. w celu pomocy rolnikom, których gospodarstwa znalazły się na terenach dotkniętych klęską suszy, gradobicia, nadmiernych opadów atmosferycznych, wymarzania, huraganów lub różnego rodzaju plag. Środki finansowe uzyskiwane z zaciągniętych kredytów były przeznaczone przede wszystkim na wznowienie produkcji w gospodarstwach.

Z pomocy finansowej w ramach omawianej linii kredytowej w okresie 2000-2003 skorzystało 280 rolników na łączną kwotę 2623,80 tys. zł. (tab. 1).

Analizując strukturę ilości i wartości udzielonych kredytów, można zauważyć, że w 2000 r. banki udzieliły najwięcej kredytów o tym charakterze (261) na łączną kwotę 2286 tys. zł. Natomiast w roku 2003 w ramach tej linii kredytowej nie został zrealizowany żaden kredyt.

Podsumowując przeprowadzoną analizę, można stwierdzić, że w badanym okresie liczba zaciągniętych kredytów uległa zmniejszeniu w porównaniu do lat wcześniejszych (okres nie objęty analizą). Do przyczyn obniżenia się liczby udzielonych kredytów możemy zaliczyć wewnętrzne oraz zewnętrzne ograniczenia kredytowe. Wielu rolników twierdziło, że procedura zaciągania kredytów preferencyjnych jest skomplikowana, a na kredyty stać tylko tych, którzy posiadają gospodarstwa większe obszarowo i są silniejsi ekonomicznie. Ogólna liczba kredytów udzielonych przez banki współpracujące z Agencją Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w regionie zamojskim wyniosła w analizowanych latach 218 035,31 tys. zł.

4. Podsumowanie

Kredyty preferencyjne umożliwiły modernizację i restrukturyzację gospodarstw rolniczych oraz bardziej racjonalne wykorzystanie czynników produkcji. Pozyskane środki pieniężne pozwoliły na wprowadzenie zmian w produkcji rolniczej gospodarstw, obniżając ich koszty oraz zwiększając dochodowość. Kredyty subsydiowane stanowiły dla części gospodarstw jedyną możliwość inwestowania i kontynuowania produkcji. Ma to bardzo ważny wymiar społeczny, gdyż zaprzesta-

nie produkcji wiąże się z problemem wzrostu bezrobocia na wsi i problemem zagospodarowania ziemi.

Korzystanie z kredytów preferencyjnych spowodowało ożywienie gospodarcze w regionie w związku z kupowaniem znacznej liczby maszyn, urządzeń rolniczych, materiałów budowlanych czy tworzeniem nowych stanowisk pracy. Modernizacja i rozwój gospodarstw rolniczych: obszarów wiejskich jest warunkiem koniecznym, aby tereny Zamojszczyzny mogły skutecznie konkurować o krajowe i zagraniczne rynki zbytu dla swej produkcji.

Środki budżetowe wydatkowane na realizację kredytów są dobrą inwestycją na dziś i na przyszłość. Mają one pozytywny wpływ na rozwój całej gospodarki tego regionu, a przede wszystkim na rolnictwo i jego otoczenie.

Kredytowanie obszarów wiejskich sprzyja procesom tworzenia silnych ekonomicznie jednostek gospodarczych zdolnych do skutecznego konkurowania na rynku europejskim.

Literatura

- Daniłowska A., *Kredyty preferencyjne jako narzędzie wspierania rozwoju regionalnego w Polsce*, VI Kongres SERiA, Rocznik Naukowy t. I, z. 1, Rzeszów 1999.
 Rocznik Statystyczny Województwa Lubelskiego, US, Lublin 2005.
 Żmija J., *Rozwój obszarów wiejskich Zamojszczyzny wobec integracji z Unią Europejską*, „Zamojskie Studia Prawno-Ekonomiczne” t. I, Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Humanistyczno-Ekonomicznej w Zamościu, Zamość 2000.

RESULTS OF CREDITS IN RURAL AREAS OF ZAMOSC REGION

Summary

Cheap loans, mostly for investments, allowed modernization and restructurisation of farms, leading to more rational utilization of production factors in their disposal. This allowed changes in agricultural production leading to lowering costs and increasing efficiency of farms. For some of the farms cheap credits were the only chance for investments and production continuity. It has also a very important social perspective, as the abounding agriculture production increases the level of unemployment in rural areas and problems connected with land cultivation.

This type of credits created the increase of economic activities such as buying machines and agricultural equipment, construction materials and creating new jobs.

To sum up, the crediting of rural areas favours the processes of creating economically strong entities that may compete on a free market.